

ITE

Nykykansantaiteen nimitys on Suomessa vakiintunut ITE-taiteeksi. Itse Tehty Elämä kattaa kaikki ihmisten omaksi ja toisten iloksi luodut teokset, jotka piilottelevat kylien pihoissa, pellonkulmilla, vajoissa, käyttämättömissä navetoissa ja talojen kamareissa. ITE-taiteilijat ovat löytäneet oman väylänsä ilmaistakseen mielipiteensä maailman menosta. Heidät tunnetaan lähipiirissä väärinymmärrettyinä neroina, kylähulluina tai salaperäisinä erakkoina. Heidän töistään kiistellään ja niitä halutaan lokeroida. Mielikuvitus, kekseliäisyys ja käden taidot juhlivat itseoppineiden tekijöiden töissä, joiden materiaalien määrällä ei ole rajoja. Luonnosta, romuvarastoista, kaatopaikoilta ovat löytyneet ainekset, joita työstetään rakentelemalla, moottorisahalla tai puukolla, hitsaamalla tai sementistä valamalla. Tekstiilit ja risut, vanhat maatalouskoneet ja pakkilaatikot, jopa taiteilijan oma iho kelpaavat ilmaisun välineiksi. Kuvataiteen perinteiset materiaalit öljyväreistä kipsivaloksiin ovat myös käytössä.

Somerosta tuli viime kesänä kansantaiteen esittelyn merkkipaikka Kansankulttuurit kohtaavat -hankkeen keskuksena. EU-rahoitteinen hanke kartoitti kolmen vuoden ajan varsinaissuomalaista kansantaidetta ja osaamista. Someron kaupunki, Maaseudun Sivistysliitto, Somero-Seura, Länsi-Suomen lääninhallitus sekä neljä virolaista kulttuurijärjestöä olivat toteuttajina kansankulttuurin kartoitus- ja esittelyhankkeessa. Projektikoordinaattorina Somerolla toimi Arto Tuominen, joka kylästä kylään kiertelemällä löysi ja kokosi kesänäyttelyn teokset. Maaseudun Sivistysliiton Raija Kallioisen, Erkki Pirtolan, Someron kaupungin ja taiteilijoiden itsensä avulla satojen teosten kokoelma saatiin esille Kiiruun puistoon, päärakennukseen, kivimaskasiiniin ja Aholan taidetaloon.

Sadekesänä harvinainen auringonpaiste, virolaisten vieraiden kansallispuvut ja tanssit, kansan-

Arto Tuomisella sai olla tuhat jalkaa näyttelyitä etsiessään ja kootessaan. Nelisenkymmentä taiteilijaa löytyi Varsinais-Suomesta. Näyttelyn tunnus Nälkäkurki on paimiolaisen Raili Mikkosen käsialaa ja julisteen suunnitteli salolainen Satu Maaria Mäkipuro.

soittajat ja mukana olleet taiteilijat tekivät avajaispäivästä 9.7.2004 mieliinpainuvan. Näyttelyn suojelija

pääministeri Matti Vanhanen toi arvokkuutta asiantuntevalla avauspuheellaan. Kiiruun puisto ja hienot

99-vuotias Erkki Syrjäsuo Turusta oli taiteilijoiden seniori. Hykerryttävistä pienoisteoksista saunojat toivottavat Someron Joulun lukijoille hyviä joululöylyjä.

Joka uskalsi kiivetä päärakennuksen ylätornikamariin näki Jussi Tukiaisen Resitatiivi-lai- van. Tukiaisen on entinen somerolai- nen, jonka ensim- mäinen näyttely oli Aholassa. Moni- merkitykselliset työt syntyvät kierrätys- materiaaleista.

Kivimakasiinin sisätila on sopiva kansantaiteen ja surrealismin esittelyyn. Koiraa taluttavan isoisan lisäksi siellä oli Kirsi Mäen miljööteos, Alpo Jaakolan toteemeja ja Petri Martikaisen maalauksia.

rakennukset avautuivat yleisölle uudella iloisella tavalla. Erityisesti kivimakasiinin sisälle pääseminen näytti kiehtovan yleisöä.

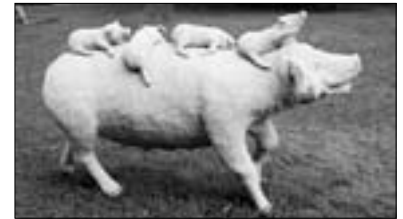
Kansantaiteilijat ovat tuottelaita omaksi ilokseen. Tekeminen ja keksiminen sinänsä tuovat sisällön ja merkityksen elämään. Harvat heistä haluavat varsinaisesti esitellä tuotantoaan saati myydä sitä. Vastaanottajakaan ei tarvitse monipuolista taiteen tuntemusta saadakseen elämyksiä ja pohdittavaa teoksia tutkiessaan. Työt aukeavat tunnetasolla tai ahaa-elämyksen kautta.

Antti Ainalinpää

Antti Ainalinpään osuudesta Kiiruun näyttelyssä tuli muistonäyttely. Pian

teosten kotiinkuljetuksen jälkeen tuli tieto hänen kuolemastaan. ITE-taiteilijana Ainalinpää kuului niihin puurtajiin, jotka eivät halua pitää kovaa ääntä tekemisistään. Kotonaan hänellä oli suuri määrä teoksia, jotka edustavat monien eri tekotapojen ja materiaalien tuntemusta: suurikokoisia betonieläimiä, joukossa kansantaiteilijoille rakas karhu, joka vieraili puistossa, kipsiin valettuja ahertajia ja mielikuvitusshahmoja. Pyykkiipoika- ja lipokastyöt kertoivat käsien taitavuudesta. Hyvin realistisenkin kuvaustavan Ainalinpää hallitsi, esimerkkinä Kiiruun kuistilla ollut nuoren pojan pää.

Ainalinpää oli somerolainen lähes kolmekymmentä vuotta. Hän muutti

Tauno Vuorenniemen emakko hoivaa porsaitaan, jotka eivät vielä tiedä mikä niitä jouluna odottaa.

Somerolle Nivalasta.

Näyttelyn perintö

Somero-lehti esitteli näyttelyä useassa kesän numerossa, siitä kerrottiin maakunta- ja aikakauslehdissä. Helsingin Sanomien kulttuuriosasto julkaisi näyttelyesittelyn ja siitä kerrotaan Nykyaikaisen vuosikirjoissa 2 ja 3. Töitä matkasi Pärnun kansankulttuurikatselmukseen 6.-8. 8. 2004 ITE-taide käsitteenä ja sen merkitys ihmisten viihtyvyydelle valkeni monille. Somerolaisilla oli katsottavaa ja puhuttavaa, näytettävää vierailleen.

Kivimakasiinin siivous ja käyttöön- otto, puistoon tutustuminen ja päärakennuksen arvon ymmärtäminen ovat osa jäljestä, jonka näyttely jätti kaupungille. Somero, joka haikailee jonkin omaperäisen ilmeen perään, omistaa ainutlaatuisen Kiiruun kiin- teistön, puiston ja kivimakasiinin keskellä kylää. Kiiruu on kuin luotu

Antti Ainalinpään veistokset sopivat päärakennuksen kuistin valoon.

Kuvat Sirkku Kurkikangas.

Perinne­käsitöitä

Somerolla oli heinä-elokuussa 2004 ITE-taiteen näyttely "Kalakukkoa kultalautasella" Kiiruun puistossa, talossa, kivimakasiinissa sekä Aholassa. Selostin näyttelyä kuukauden, selostus videoitiinkin kaksi kertaa. Paikallistelevisio esitti siitä pätkän ja kaukaisemmatkin pääsivät näkemään sen internetistä. Yleisöä kävi runsaasti Espoosta, Vantaalta, Helsingistä, Turusta ja jopa Wienistä saakka. Tulkkiakin olisi tarvittu, mutta tulkki ei tiennyt edes suomeksi outojen esineiden nimiä. Usealta taholta tuli toivomus, että selostus olisi pantava paperille, ja tässä se nyt on.

Pöydän nurkalla seisoo kuosali. Pohjanmaalla sitä kutsutaan kehräpuuksi. Se on L-kirjaimen muotoinen, noin metrin korkuinen luonnonväärä puu, jonka yläosa muistuttaa ruki­nin lapaa. Nainen istuu alaosan päällä ja sitoo nauhalla valmiiksi käsitellyn pellavatukon, kuontalon, kuosalin koristelemattomalle puolelle. Vasemmalla kädellään nainen vetelee pellavaa kuontalosta ja oikealla kädellään hän pyörittää värttinää kehräten kuidut langaksi. Kuosaleita on myös pidempiä, suoran kepin muotoisia. Silloin pitää penkissä olla reikä, johon kuosali pystytetään kehrääjän viereen. Kuosaleita ja värttinöitä on ollut käytössä Suomessa kivikaudesta viime sotaan saakka. Etelämpänä on näin kehrätty Aatamin ajoista saakka.

Piimäleilin kantopuu. Vanhaan aikaan monia käyttöesineitä tehtiin luonnonväärästä puusta. Tämän olen veistänyt omenapuun mutkasta. Täysi piimäleili saattoi painaa yli kymmenen kiloa, mutta kun kantoväline oli veistetty olkapäältä leveäksi, sillä jaksoi kantaa piapoainekset kauas niitulle.

Kaksi umpipuuta ovat pakuuden ajan taikavälineitä. Isompi, kuusipuinen on harvinainen. Kuusi­sihan ei veso eikä kasva yhteen itsensä kanssa. Tällainen on silti metsästä löydetty. Umpipuulla tehtiin

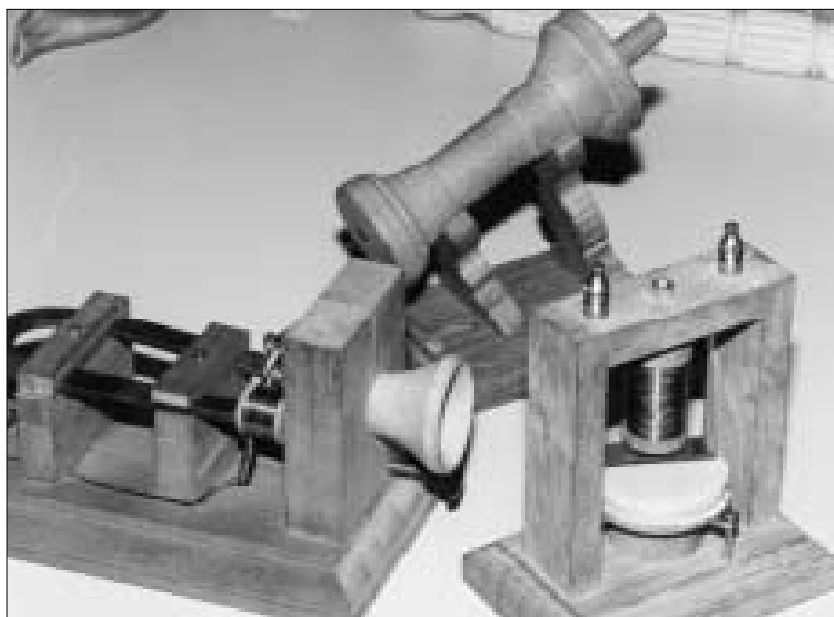
Olavi Virtanen esittelee perinne­käsitöitä ITE-taiteen näyttelyssä.

Kuva Olavi Virtasen.

mahtavia taikoja. Jos esimerkiksi katsoi "pahalla silmällä" umpipuun reiästä vihamiestään, voi aiheuttaa monenlaista harmia. Siihen aikaan, kun lääkkeet olivat terva, viina ja

sauna, viina kaadettiin sairaan kuppiin umpipuun reiästä. Silloin lääke oli tehokkaampi.

Katajaisen kynttilänjalan takana on kaksi sallattipetkeliä. Ne olivat

Olavi Virtasen valmitamat Bellin puhelimet ja Erikssonin ensimmäinen puhelin.

Kuva Olavi Virtanen.

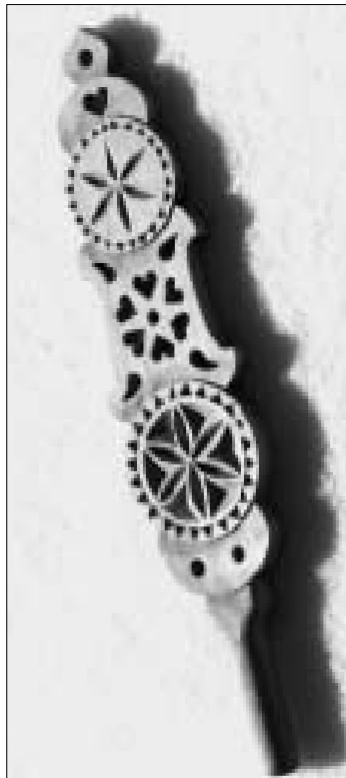
joka keittiön työvälineitä, joilla silputtiin perunaa ja punajuurta ym. Myöhemmin karjalaiset toivat ruokalajin nimeksi sanan rosolli.

Vuonna 1876 amerikkalainen Aleksander Graham Bell sai maailman ensimmäisen patentin oikealla olevalle laitteelle, jota hän kutsui lennättimen parannusehdotukseksi. Bellillä oli utopistinen ajatus, että ääni voisi kulkea lankaa pitkin. Laite on puhelin. Siinä on tammesta sorvattu kaksiosainen rummu, jonka kalvo on tehty sian rakosta. Rummun yläpuolella on induktiopuola ja sen etuliuskan ja kalvon välissä tarkoin leikattu korkin palanen. Historia on unohtanut toisen miehen, Elisha Greyn. Hän saapui samaan patenttitoimistoon kaksi tuntia Bellin jälkeen ja sai tylyn vastaanoton: Stop, se on jo patentoitu. Puhelimiahan piti olla kaksi, että oli joku, jolle soittaa. Kaverusten olisi pitänyt hakea patenttia yhdessä.

Puhelimen keksijästä ollaan nykyään erimielisiä. Saksalaiset ovat omimassa keksintöä, sillä Philip Reis teki puhelimen piirustukset 15 vuotta ennen Belliä. Hän ei ilmeisesti kuitenkaan rakentanut mitään laitetta. Italialainen Antonio Meucci rakensi pari puhelinta 1849, mutta hänellä ei ollut varaa patenttiin. Kuvassa vasemmalla on Bellin kolmas puhelin, "Thumber telephone". Se eroaa kakkosmallista peukalonappulan ja messinkivasaran vuoksi. Kun oli ongelmia, mistä kuulija tietää tulla puhelimeen, Bell naputti kynällä puhetorvea, jolloin vastaanottava puhelin alkoi paukkua. Apumiehen, puuseppänuorukaisen mielestä kynällä naputtaminen oli alkeellista. Niinpä hän konstruoi pienen vasaran, joka peukalolla painettaessa kalautti merkinannon sisäpuolelta. Muuten näyttää Bellin kolmospuhelin olevan samanlainen kuin kupparin sähköhoitolaite samalta aikakaudelta. Bell on lisännyt puhetorven ja kalvon induktiopuolan eteen.

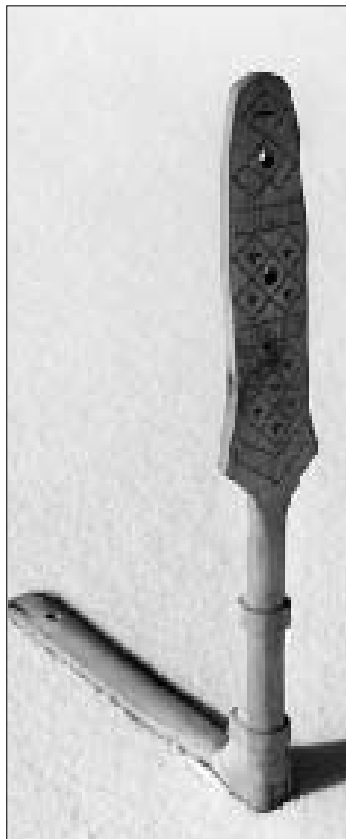
Kuvasta puuttuu puhelimen virtalaitte. Se oli lasiastia, johon pantiin rikkihappoa ja lyijyn paloja: siis alkeellinen akku. Sitä ei kuitenkaan osattu ladata eikä latauslaitetta ollut vielä keksitty. Piti vain tehdä uudet liuokset muuttaman puhelun jälkeen. Kupparikin joutui uusimaan liuoksen joka hoitokerran jälkeen.

Bellin puhelimen takana kuvassa on ruotsalainen L.M. Erikssonin en-

Rukinlapa yllä ja kuosali eli kehräpuu alla.

Kuvat Olavi Virtanen.

simmäinen puhelin vuodelta 1882. Samanlainen oli Saksassa Siemens & Halskella vuonna 1878. Siinä on puisessa torvessa hiilitangon pätkiä. Mikrofoni oli vielä keksimättä. Oikealle sojottava tappi oli vihellyspilli. Puhelin siis vihelsi, kun puhelu oli tulossa. Pilli otettiin pois ja ruvettiin puhumaan. Ääni tuli ja meni samasta reiästä. Puola oli käämitty keskelle puutorven päälle, ja sen päällä oli puuviilu.

Pöydällä on sianhanko. Se on kolmesta puupalasta tehty kolmio, jonka aukkoa voi säätää sian koon mukaan. Kun sialla oli se kaulassaan, ei se päässyt aidan raosta, eikä rengin tarvinnut korjata aitaa.

Koristekaulin oli leipurin työväline. Sillä voisi tehdä vaikka näkkileipää. Vasemmalla on lussaatuslautta. Sen avulla pääsistä tuli entinen pässi. Yhtä kehnosti kävi sonnivasikan, kun sille sidottiin pulkitsimet, hammastetut puupalikat, jolloin siitä kasvoikin härkä.

Edessä oleva esine on hakokirves. Sillä vaari paukutti navetan nurkalla hakoja silpuksi, kotieläinten kuivikkeeksi. Kirveen "sarvella" hän veti seuraavan haon kuormasta. Kun hakosilppu joutui lannan sekaan, tuli se kompostoiduksi. Vasemmalla on ämmänkaira, kartiomainen terä, jolla rugin ämmän ja jalkojen reiät kalvettiin kartioksi.

Lusa on nylkemisväline. Paitsi eläimiä, sillä nyljettiin myös pettua ja koivun tuohta. Kun tarvittiin siisna, pitkä tuohinauha virsun raaka-aineeksi, se nyljettiin tällä luisella työvälineellä kierteisesti koivun ympäriltä.

Hampaanpoistorauta on T-kirjaimen muotoinen. Seppä saattoi toimia 150 vuotta sitten hammaslääkärinä. Hän katsoi potilaan hammasta, takoi koukun sen muotoiseksi, otti potilaan pään riskiin kainaloonsa ja kiersi niin, että leukaluut rutisivat. Hammas lähti, verta tuli ja viinaa otettiin lääkkeeksi. Toinen vaihtoehto olisi ollut kuolema, sillä oikeita hammaslääkäreitä ei ollut.

Kourun näköinen kiekura on tulusrauta. Tuluksilla tarkoitettiin kukkaroa, jossa oli piikivi, tulusrauta, rikkikuppi ja taulaa. Rikkiä saatiin kiveä, rikkikiisua sulattamalla nuo-

Vasemmalla lussautuslautta, sianhanko ja pulkitsimet.

Edessä hakokirves, takana ämmänkaira, lusa, oikealla edessä kupparikirves, tulusrauta ja hampaanpoistorauta.

Kuvat Olavi Virtanen.

tiossa. Taula tehtiin kypsästä koivun käävästä leikkaamalla kova yläpinta pois ja keittämällä sitä pitkään koivuntuhkassa eli lipeässä. Taula kuivattiin auringossa kivellä ja möyhennettiin morttelissa. Tulenteko tapahtui seuraavasti: Vähän taulaa pantiin rikin päälle kuppiin ja piikivi sen viereen. Tulusraudalla lyötiin piikivestä kipinöitä taulaan. Puhaltamalla taula alkoi kyteä ja sytytti rikin. Tuli siirrettiin tästä tuoheen tai päreeseen. Rikki sammutettiin nopeasti tulusraudalla tukahduttamalla. Siten rikkiä riitti kymmeneen sytytyksiin.

Kupparin kirves on tabu. Sitä ei kuppari kupattavalle näyttänyt. Sitä säilytettiin rätkiin käärittynä. Sain kysellä vuosia ennen kuin sain selville sen muodon ja pystyin takomaan oikean mallisen. Oikeastaan kupparin kirveitä on kahta mallia, tämä jota käytetään heilauttamalla, lyömällä, ja toinen pidempi puuvartinen, jota käytetään kynnellä rapsauttamalla. Terä on molemmissa samanlainen lapion muotoinen ja niin pieni, ettei sillä voi tehdä liian suurta haavaa.

Kuppaaminen tapahtui kuumassa saunassa. Potilaan selkään tai hartioihin tai muuhun kipeään paikkaan tehtiin pieniä haavoja kupparin kirveellä. Haavan päälle asetettiin kupparin sarvi. Se oli noin kymmenen sentin mittainen pala lehmänsarven päätä, johon oli kiinnitetty nyörillä sian virtsarakon kalvosta tehty pussi. Kuppari imi sarven kiinni nahkaan ja se irtosi, kun se oli täyttynyt verellä. Ainakin verenpainepotilaat katsoivat saavansa apua kupparin palveluista.

Keskellä pöytää on vanhan ajan kahvimylly. Siinä on aidot sepän takomat rautaosat. Puuosat olen tehnyt yli 100-vuotiaasta kaapinlaudasta. Pikku laatikon piilosinkkaus on eräänlainen veistotaidon näyte. Kahvimyllyn vieressä seisoo pärepihti. Se on tavanomainen torpan valaisin 1800-luvun alkupuolelta. Toisinaan se toimi myös kellona. Kun tusina pärettä oli poltettu, mentiin nukkumaan.

Rukinlapa oli nuorten miesten taidonnäyte, lahja morsiamelle tai mielitetylle. Nätilä tytöllä oli paljon kosijoita. Pojan piti tehdä kauniimpi esine kuin kilpakosijoiden. Rukinlapoja tehtiin aikoinaan niin paljon, että siitä kehittyi suorastaan oma taiteenlajinsa, jossa erotettiin jopa tyylisuuntia.

Puupuntaria nostettiin punnitteassa narulenkillä tai nahanpalasella. Painot oli merkitty puntarin alapuolelle pienillä nautoilla. Siksi jotkut käyttävät esineestä nimeä naulapuntari. Painomittakin taisi olla naula. Aapistikku oli kierto-koululaisella kirjan päällä. Sillä osoitettiin kirjaimia tavaamista opeteltaessa. Piilukkokivääri oli sotilaan ja metsästäjän ase 1700-luvun lopulta 1800-luvun loppuun. Kehittyneempiäkin aseita oli loppuaikoina tämän rinnalla kuten esimerkiksi nallilukkokivääreitä. Piilukko ladattiin kaatamalla ruutisarvesta mitallinen ruutia pyssyn piippuun. Sen päälle painettiin latauspuikolla tuppuratukko ja sen päälle itse valettu lyijyluoti. Ladattaessa pyssy oli pystyssä, viiston ampujasta pois päin vahingonlaukauksen estämiseksi. Ammuttaessa kaadettiin ensin sankkipannuun

vähän ruutia ja viritettiin hana, jossa oli piikiven palanen. Kun ampuja veti liipasimesta, piikivi iski alasinrautaan, löi sen auki, jolloin kipinä sytytti sankkiruudin, tuli meni sankkireiästä piippuun ja pyssy pamahti. Kului noin sekunti ennen kuin luoti lähti, jolloin tarkkaavaisella vihollisella oli aikaa väistää.

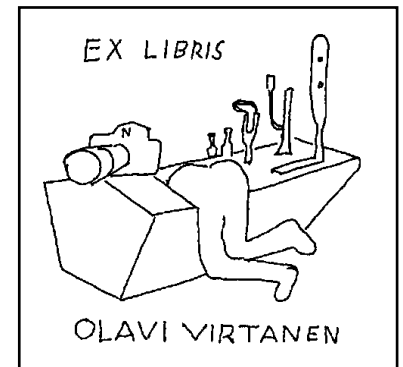
Pyssyn parina on kirves. Se on niin vanha, että voisi kuvitella Lallin murhanneen piispa Henrikin tämän tyyppisellä kirveellä. Terä oli ollut saunan kiukaassa. Sain sen kahtena palasena. Terässä oli kolmen sentin lovi. Korjasin sen suuriampeerisella puikkohitsillä ja terän kovapuikolla. Varren malli on Kuopion museosta. Toinen kirves, Bilnäsin lihakirves on 1890-luvulta. Se on rasvapoltettu puhtaaksi ja siihen on tehty uusi visakoiuvarsi.

Kaksi erilaista köydenpunojan yhteenvetokapulaa odottavat käyttäjänsä. Pöydän reunalla on räkkirauta. Se on karvarin työväline. Sitä käytettiin kuin kainalosauvaa. Vuota kiinnitettiin kahden riu'un väliin. Karvari tarttui vasemmalla kädellä vuodan helmasta ja oikeassa kainalossa olevalla räkkiraudalla hän kaapi vuodasta rasvoja ja nylkemisjätteitä. Raudan terän piti olla pyöreäkulmainen, jotta se ei vahingoittaisi vuotaa.

Nämä pienet esineiden nimet ovat olleet menossa unoituksen hautaan sitä mukaa kuin esineitä ei enää ole tarvittu. Nykyinen tietokonesukupolvi puhuu toista kieltä.

Lähdekirjallisuus:

Vuorela: Kansanperinteen sanakirja.

16-vuotiaan muistoja 60 vuoden takaa

Entinen kotipitäjäni Vuoksenranta-sijaitsi sotatoimialueella. Täytessäni 16 vuotta minut kutsuttiin Vuoksenrannan ilmansuojelukomppaniaan vuonna 1944. Komppaniamme peiteluku oli 17341sk. Poikien ikä oli 16–18 vuotta. Kun vanhemmasta päästä poikia astui armeijaan, uusia poikia otettiin tilalle. Komppaniassa oli jonkin verran rintamalta siirrettyjä vanhempaa ikäluokkaa olevia aliupseereita. Komppanian tehtäviin kuului alokaskoulutusta, vartiointitehtäviä, venäläisten desanttien etsintää, maaston haravointia, sankarivainajien hautausten avustamista ja kesällä 1944 sadonkorjuutoita.

Oma sotilasurani alkoi kahden kuukauden alokaskurssilla Johannesessa Is.-koulutuskeskuksessa. Keskuksen johtaja kapteeni Mäki sanoi, että tämä on miesten koulu, täällä ei itku auta. Itkeminen oli äärimmäisen häpeällistä, mutta kun meitä joskus liikaa kiusattiin, näin sitäkin tapahtuvan. Kun palasin komppaniaan, haltuuni uskottiin Emma, venäläinen sotasaalispikivääri. Uutta asettani käytin vain maalitauluun ampumiseen.

Vuoksenranta tyhjennettiin siviiliväestöstä 18.6.1944. Kotiini, joka sijaitsi maantien varrella, muutti kenttäpostikonttori. Kun menin ensimmäisen kerran kotonani käymään, konttorin päällikkö ärjäisi: "Mitä poika täällä nuuskii?" Vastasin: "Herra kapteeni. Tätä taloa olen kotinani pitänyt." Kapteeni muuttui heti ystävälliseksi ja käski lotan antaa pojalle ruokaa. Venäläisten päästyä Vuoksen yli muutti kenttäpostikonttori turvallisen matkan päähän. Rintaman lähestyminen näkyi siitä, että aseettomia sotilaita eli rintamakarkureita ilmaantui yhtämittaa vaivoiksemme. Luovutimme heitä sotapoliiseille, suurin partti oli 50 miestä.

Kun meikäläisten sillanpääasema Äyräpäässä kukistui, tuli sota omaan porstuaamme, ja sen kyllä huomasi.

Lauri Talikka 16-vuotiaana Vuoksenrannassa 1944.

Kuva Lauri Talikan.

Kerran etsimme kahteen mieheen turhaan rintaman takana tyhjästä taloista desantteja. Paluumatkalla rinnakkain pyörällä polkiessamme ylitsimme kiisivät venäläisen patterin yhteislaukauksena ampumat raskaat kranaatit. Vihellys oli hirmuinen ja edessämme kaatui suuri koivu. Silloin tutustuin ensimmäisen kerran raskaan kranaatin ääneen. Sen äänen kuulin myöhemmin monta kertaa. Tuskin olen koskaan ajanut pyörällä sellaista vauhtia kuin silloin komppaniaan palatessamme.

Asemapaikkamme oli vain muutaman kilometrin päässä etulinjasta ja se takasi maataistelukoneiden jatkuvat vierailut ja hyökkäykset. Kerran osuin Vuoksenrannan kirkolla tällaisen hyökkäyksen alle. Lähellä oli pieni mökki, johon osui pommi. Mökissä ollut puhelinkeskus tuhoutui ja keskuksen lotta haavoittui vakavasti. Kaverini kanssa ehdimme ensimmäisinä paikalle. Tyttö oli puolittajuton, itki ja valitti ja haavoista valui verta runsaasti. Sidoimme hänen haavojaan sen verran kuin

ensiapusteillämme ja taidoillamme osasimme. Toivottavasti hän selvisi, ainakin hän oli hengissä, kun häntä lähdettiin viemään sairaalaan.

Minulla oli erinomainen tilaisuus seurata lähes aitiopaikalta Äyräpään ja Vuosalmen suurtaistelua. Taistelun aiheuttama melu oli valtava. Se oli sekoitus raskaiden aseiden räjähdyksiä, jalkaväen tulitusta ja lentokoneiden ärjyntää. Vaikuttavinta oli seurata Stuka-syöksypommitajiemme toimintaa. Noin kolmen kilometrin korkeudella saapui 30 koneen laivue, jota venäläiset ilmotorjuntatykit alkoivat tulittaa jo meidän yllämme. Kesän aikana näin seitsemän lentokoneen putoamisen. Niistä kolme oli täydessä pommilastissa lentänyttä Stukaa.

Sitten taistelut laantuivat ja aselepo tuli voimaan syyskuun alussa. Tuntui mukavalta liikkua aukeilla paikoilla, kun ei enää tarvinnut tähyystää taivaanranta. Viljat alkoivat valmistua, ja sato oli korjattava talteen. Meille tuotiin puimakoneita ja moottoreita. Puinti tapahtui pelloilla, ja armeijan sotilaat avustivat viljan niittämisessä ja korjuussa. Sitä mukaa kun saimme jyviä säkkeihin, ne lähetettiin pois.

Rauha solmittiin 19.9. ja huomasin, että olen kotia vailla. Komppaniamme poistui Vuoksenrannasta muutama tunti ennen venäläisten tuloa. Kävin viime tingassa hyvästelemässä kotinurkat. Nojailin tuvan uuniin ja itkin yksin. Mietin, mitä pahaa me olemme tehneet, kun meidät näin ajetaan pois kodeistamme. Kotikalliolla katselin ympärillä olevia naapureiden taloja. Olin varma, etten näkisi niitä enää koskaan. Enkä nähnytäkään, sillä ne kaikki on nykyään siirretty pois. Immolan lentokentän liepeillä luovutimme aseemme. Sieltä jatkoimme härkävaunuissa Seinäjoelle, jossa meidät kotiutettiin. Päälläni olleen sotilaspuvun sain pitää.

Näin jälkepäin ajatellen se oli nuorelle pojalle värikästä aikaa.

Kaks ruskipoikaa sotavankina Jaatilas

Näist viimisist sorist on räntätty paljon tokumenttei. Jospas määkin rustaisin viäl yhren katottuna Jaatilan näkövinkkelist. Siviilisiirtoväkkee oli joutunu lähtemään kottootas vissiin sattoi tuhansii, ja Suomen vankileireil oli ruskipoikii oikeen karheenas, yli kuuskymmentneljätuhatta. Kaikenllainen pula ulettus joka asjaan, mut jollain konstil sentään pärjättiin, kun pakko oli.

Maataloustöistä vastas suurelt osalt naisväki, vanhat pappat ja mammastit, ja pikkulikat ja pikkupojat teki ympyrkäisii päivii, mut iskuvoimii puuttus, eikä soran loppumisest ollut mittään tiatoo. Isä Anselmi tuli siihen johtopäätökseen, et Taka-Simolan uuren tallin tekkoo ei voi ennää siirtää, kun vanha talli veisas jo viimisii virsiitäs, ja hevosil oli talveks saatava kortteeri. Kevät-talvel -44, kun viäl oli rekikelit, rupes Niämen Veikko, inkeriläispojat Juhu ja Eino ja mejän Juhanikin sit, kun kouluts kerkis, ajamaan tiilikuormii Ällin tiilitehtaalt. Tiilit oli pinos kas-tunu ja jäätyne, mut pojat koputteli ne irki toisistas. Hei oli oikeen stahanovilaisii pikkupoikii.

Tallin pykkäämist helpotti, kun se voitiin tehreä entisen navetan kivijalan päälä. Muurari Yrjö Paju Pikku-Joensuusta otti tehrekses muuraus-tyät. Paju oli saanu sotahommis keuhkovian niinkun moni muukin, ja oli siirretty nostomiäheks siviiliin. Hantlankarina oli Pajun perheen Elma-tytär.

Mut kesäkuun yhreksäs päivä 1944 alko Karjalan kannaksel sim-moset rytinät, ettei ollu Pohjoismaisa nähty toista niin suurta taisteluu. Siin oli Sormenkärjet, Portinhoikat, Talit, lhantalat ja muut Viipurii myören. Nostomiäs Pajukin sai hälytyksen rintamal. Muuraukset peitettiin tyhjil simettisäkeil.

Meilä oli kevääll sijotettu kaks sotavankii, Krissa ja Afonka. Molem-mat Syväril sotavankeiks jou-tunei ruskipoikii. Afonkan reirest oli mennyt kuula läpi ja Kirssa oli

Sotavanki Afonka Sustretov kaiversi nimes Taka-Simolan tallinvintin seinään parrinikin hirteen. Kuva Juhani Talonen.

joutunu nostamaan käret ylös, kun “suamimiästä oli joka puala”. Afonka oli siviiliammatiltas panssarivaunu-tehtaan metallimiäs Leninkraatist ja sotatoimis joku vääpelii vastaava, ja niin hyvä käsistäs, et pystys joka hommaan. Vuarisen Kallest ja Afonkast tuli tyäkumppanit, ja hei yhres teki uuren tallin puutyät.

Krissan kotomaa oli Ukraina. Hän oli täysverinen kasakka, vai-kei pääsä ollukkan kasakkamallist lampaannahkalakkii. Kun tää poika tanssas makasiinis pikkuryssä sai peljätä, et jalat irtooo ruumiist, oli se simmost ripaskaa. Krissast olis saanu vaikka sirkusakropaatin.

Keskenäs Afonka ja Krissa oli-vat niinkun majakka ja perävaunu. Krissas oli hualettoman heppulin vikkaa, mut Afonka piti kaverii tar-peen mukkaan ojennukses. Kerran kun heinäväki istus makasiinis evväi syämäs, Krissan ajatukset lähti lentoon: “A minula natti talo on, a hjuva nainen on, a kaks tuttoo on...” Mää istusin siinä heinäkasen päälä

ja Afonka kommenteeras: “Ala usko Grishaa. Grisha valektelee!” Keski-näiset känät hei selvitti venäjän kielel ja äkkitempuil.

Oli taas ollut hikinen heinäpouta, ja nät Taliinipojat oli käyny virutta-mas ittes karjakeittiös. Kun hei tuli ulos, niin Krissa hyppäs kun salama äkkihypyl takkaat päin Afonkan selkään, muttei saanu nurriin, kun Afonka siin silmänräpäkyses kumar-tus ja Krissa lensi täyren voltin ja putos jaloillas ja lähti pakkoon minkä kintuistas pääsi.

Taka-Simolas oli sillon Jusi-nimi-nen orihevonen, isän silmäterä. Isä oli antanu Jusin kokonas inkeriläisen Juhon vastuul, eikä kellään muula ollu asjaa Jusin ohjaksiin. Mut Kris-san teki miäli. Oltiin luhral pitkil saroil heinää kokkoomas, Krissa Juhon kärryil. Yhtäkkii rupes jokirannast kuulumaan kauhja venäjänkiäläinen huuto ja mekkala. Krissa yritti kis-koot ohjaksii Juholt. Jusi peljästys sitä metelii ja laukkas täyttä lentoo, mut ohjakses pysys Juhol. Heinäväki jännitti sarkain ylipääsä Luhrantiälä

tulleeks vahinko. Kunnei tullu, niin sit kaikki oli nauruun läkähtymäisillä.

Krissa oli kasakkain jälkeläinen, mut polkupyörää hän oppis ajamaan vasta Taka-Simolas. Kun vähänkin oli tilaisuut, niin Krissa siappas seinustalt pyärän ja rupes polkemaan, kaatus ja yritti uurestas. Ei siin viikkookan viipyny, kun Krissa jo ajo ruakatunnil ympärs Jaatilaa. Kuperkeikkoikin tuli, kerrankin hän lensi pyäräs kans ulkokurvis ojjaan keskel nokkospuskkaa, muttei Krissa simmosist ollu moinaskan.

Pykäläin mukkaan sotavankein ols kuulunu itte pestä pyykkis, mut Afonka ilmotti isäl jo tulopäivänäs, et kaikkii muuta hän tekkee, mut pyykkis hän ei pese. Isä sano mul: "Mää olen siit asjaist sammaa miältä. Ei miästen kuulu pyykkii pestä, eikä ne ossakkan. Ottaisiks sää sen homman?"

No totta kai mää otin. Pesin,

parsein ja paikkasin palkeenkiälii. Ja siit palkaks Afonka anto mul lempinimen Marusa.

Talo makso vankeist maatyämiähen palkan, mut se meni suaraan valtion kassaan. Afonka oli mahrottoman kova tupakkimiäs, mut rahhaa ei ollu kessuun. Sen puute ratkes, kun hänen kären-taitos tultiin kyläs tiätämään. Hän neulos aamutossui, kellä vaan oli nahkaa, Niämelän emännälkin oikeen mallikkaat. Sota-ajan muatitavaraa, alumiinisii rupiinisormuksii tuli tusinoittain. Resetti oli tää: poisheitetyt vanhat kettinkinsuajukset sormusmestari hakkas meisselin kans piäniks kappaliks, pani palaset kuumaa kestävään kuppiin ja sulatti ne karjakeittiön pesäs. Sit oli valamisen vuaro: pellitorven keskel pantiin puinen tappi, siihen välliin kaarettiin sula alumiini. Kun se oli

jähtyny, sahattiin rautasahal piäniinäpsii renkai ja ne hiottiin silkosiks. Jostain löytys värillissii nappei, ja niist sai viilaamal sormuukseen jalokiven, melkein niin kun rupiinin. Oikein nättei likkain sormis.

Sotavanki oppis koko ajan lissää Someron suamee, ja meikkin opittiin sanomaan venäjäks, et topri utra, harasoo ja strastuit ja simmosii, mikkä tarkotti et päivää ja hyväst. Velipoika Juhani sannoo joskus viäläkin ehtosin telefoonis, et spakonji nootsi, hyvwää yätä.

Mailman politiikast ja Neuvostoliiton komennost ei pal puhuttu. Joku vaisto sanos, että Afonkal oli usko Taliinin aatteisiin. Ja kun joku kysys Krissalt, et kuin usseen puna-armeijas annetaan sotamiähel kotiloma, niin Krissa vastas: "Kaks vuotta, a loma tullee." Mei oltiin vähän ihmeisäin ja joku jatko: "Taliini onkin sit huano miäs. Suames annetaan loma joka kolmas kuukausi." Mut Krissal oli perhepoliittinen näkökulma: "Njet, Stalin hjuva mies, Stalin jummartasja. Loma huano - juks loma - juks poika! Njet, njet, loma oike huano!"

Isä Anselmi oli kerran ihmeetelly Neuvostoliiton kolhoosisysteemei Afonkalle, mut tää tuumas: "A vot, sama Suomi, tama talo on kans kolhoosi." Vähän kolhoosimaist se soranaikanen touhu oliin.

Meijän omat pojat Eino ja Risto olivat kans jo molemmat "siellä jossakin". Risto pääsi lomal ja rehvas sil reisul nät itämaan miähet. Eino oli haavottunnu ja tuli toipumislomal. Tallin välikatto oli juur saatu valettuut. Mei vähän piräteltiin henkee, et kuis hei tutustuu. Tupakkilooa laukas tilanteen. Eino otti sen taskustas ja tarjos sauhut.

Kauran kylvön jälkeen oli jääny pari hevoskuarmaa siämenkauraa yli oman tarpeen. Sillon kahrentoista vanha velipoika Juhani vei net Afonkan kans osuuskaupan viljavarastol. Afonka oli torestas niin riski miäs, et nosti hehron säkit selkääs kun tyhjää vaan ja sit Juhani vei Afonkan ostamaan osuuskaupast sätkäpaperii.

Kun talli rupes muuten olemaan valmis, siihen tarvittiin viäl rakennuksen leveyrenmittanen sirehirsii. Kalle ja Afonjka kaatovat puuvajan tykkööt yhröksänmetrisen kuusen ja kantovat

Kaarina Pollari tarkastellee Afonkalt saatua peiliä. Kuva Aila Talonen.

sen olkapääläs paikanpäälä, Afonkan hartjoil oli tyvipää ja Kalle kanto latvapäätä. Hirsi nostettiin ylös ja sen päälä pantiin kattotualit. Se oli kova voimannäyttö. Kalle sanos, et hänen oli viäl pari vuotta jälkeinpäin olkapääät kipjät. Afonkalt sekin homma näytti käyvän kuin ei mittään.

Sit tuli tiato, et oli tehty välirauha. Ja melkeen siin samas jo soitettiin nimismiehen kansliast, et vankit oli muutaman tunnin sisäl kuskattava Harjun kartanoon, ja et siält ne viärään kuarma-auton laval etteenpäin. Kaikki irtaimet pikkutavaras ja vähän isommakkin kampees ruskipojat anto pois, niit ei saanu olla völis. Krissal oli ruskjaanvivahtava lujakankainen ylijäämämpusero. Sen sai Kalle, joka anto vastalahjaks viinapullon. Nät myötätunto-puserot oli Enklannist lähetetty talvisoran aikaan lähetetty Suomen armeijal, mut ne oli myähästynny, kun talvisota loppus maaliskuusa. Niist oli sit jatko-soran aikaan saatu sotavankeil kampei.

Kallen kannalt näis pusakois oli se huano puali, et niitten selkäpuala oli valkosel öljymaalil veretty mahrottoman suuri V-kirjain sotavankin merkiks. Etupuala oli kaks paksuu valkost pysytyviivaa. Kalle sai koval työlä tahkottuut nät tunnuksset pois. Ja sit hän piti tätä Krissalt peritty sotavankipuseroo monta vuotta. Se oli niit vuasii, kun vaatetavarakin oli kortil.

Sotavankein äkkilähtö hätkäytti meittii jokast: isä Anselmi pyhkis silmiitäs ja kaikki oli totisii. Äiti soitti mul Jokioisiin, kun mää olin siäl ensimmäises tyäpaikasain. Äiti sanos, et koitas tulla kotja, kun Krissa ja Afonka tahtois sannoot sul hyväst! Sillon ehtool ei ennä tulla linja-autoo, mut mää menin tiän viäreen ja pääsin peukalokyyril.

Jokasel oli miäles, et kuis täsä nyt ruppee Suomi-paran käymään, ja mitä sotavankeil tapahtuu. Puna-armeijan säännöt määräs, et sotavankeil luokitellaan samaks kun vakoojat

taikka maanpetturit, eikä Krissa ja Afonka meitin miälestäin simmottii olleet. Mei sanottiin vankeil: “Vaikka mihen jourutten, keksikä joku konsti, millä lähetätten siit tiaron meilit.”

Vankit lupas. Mut ei koskaan tullu piäintäkkän elonmerkkii. Myähemmin on kirjoist luettu, et niit oli Neuvostoliitos Norilskei ja Vorkutoi ja Siperian kaivoksii ja työleirei. Mut et on sit myöhemmil vuasil ollu simmonen rehapilitaatio, et menetty oikeusasema on asjanomistajal palautettu.

Voiskos toivoot, et tää ihmiskunta lopultas viisastuu? Sitä kyssyy Kaarina Marusa Anselmintytär.

J.K. Pari vuotta takaperin Someron Joulus oli Kurin tohterin Timo Alasen kirjoitus “Neuvostoliittolaiset sotavangit Someron Kurissa 1944”. Siit saa lissää asjaperäist tiatoo.

S:V Afonä Sustretov. Kaiverrus tallinvintin seinäs. Kuva Juhani Talonen.

Somero-Seuran perinteinen kesäretki

Somero-Seuran kesäretkeläisille esitteli veturihalleja vantaalainen Markku Nummelin 1.8. 2004. Kuva Maija Liisa Hyytiäinen.

Retkivastaavat Eino Lähteenkorva ja Jorma Aalto pohtivat talven aikana minne suunnata kotiseutuyhdistyksen kesäretkelle. Minä tietysti en malttanut pysyä pojista ja retkestä erossa, joten pääsin mukaan suunnitteluun ja toteutukseen. Kiertelimme lähipaikkakuntia, kuulostelimme mitä kesäteatterit esittävät ja minkälaisilla aikatauluilla, katsastimme ruokapaikkoja ja kävimme ihmettelemässä erilaisia kohteita. Periaatteena oli pysyä lähikunnissa.

Tuli se normaali vaihe, että kohteita oli liian kanssa, ja karsiminen on aina niin vaikeaa. Yksi selvä kiintopiste kuitenkin oli, Jokioisten "kappeeraiteinen" ja Evakkojuna-näytelmä, jonka ympärille rakensimme retken. Evakkojuna-näytelmän mukaan määräytyi retkipäiväksi sunnuntai 1.8. Retki suuntautui Jokioisille, Humppilaan ja Forssaan.

Aamukahdeksalta torin laidalla odotteli kaksi bussia, joista toinen oli

meidän tilaamamme ja toinen lähti Heinolaan Asuntomessuille. Vähän oli porukat mennä sekaisin, mutta eihän kunnon mies päästä vaimokultaansa vieraassa bussissa lähtemään, ja pian kaikki oli taas hyvin. Pilvenmöhkäleitä ajalehti taivaalla, mutta sovimme porukalla, että aurinko tulee meistä sisältä ja on mukava katsella suupielet ylöspäin olevia naamoja. Entiset somerolaiset Vuokko ja Soini Mikkola tulivat retkelle Riihimäen tulvien keskeltä.

Bussin nokka suunnattiin kohden Jokioista, rattia pyöritti Ari Markonaho. Jokioisilla pysähdyimme aamukahville Murulaan, jossa pullat oli juuri otettu uunista. Virkistyneenä kaikki olivat kohta jälleen bussissa valmiina matkaamaan Minkiölle, jossa alkoi Evakkojuna-näytelmä kello 10. Meillä oli aikaa varattuna ennen näytelmän alkua ja vantaalainen junahalleja. Nummelin viettää usein

viikonloput harrastusten parissa Minkiöllä, varsinainen leipäpuu on Ratahallintokeskuksessa. - Veturien lämmitys pitää aloittaa 16 tuntia ennen liikkeelle lähtöä, siinä kuluu halko poikineen.

-Kuljin täältä junalla miestäni katsomassa Hämeenlinnan sotasairaalassa. Paljon herätti muistoja evakkona olon kokeneille kaikki nuo asut, matkalaukut ja nyssäkät.

Evakkojuna-näytelmä alkoi, ja sotilasjuna saapui Ristseppälän (Minkiön) asemalle, josta se jatkoi matkaa Valkjärvelle (Jokioinen). Meillä oli varattuna oma Natikka-vaunu ja olo oli lämmin ja läheinen, hieman hikinen ja ahdas, mutta joku totesi, että siinä todellisessa evakkojunassa oli hyvin, jos mahtui yhdellä jalalla jossakin seisomaan. Silloin matkustettiin myös harkä- eli mullivaunuissa ihan yleisesti.

Olimme nyt osa Evakkojuna-näytelmää, ja siinä monella lapsena

Minkiön asemalla esitettiin Evakkojuna-näytelmää. Minkiön asema näytteli Ristseppää. Tilanne juuri ennen näytelmän alkua. Kuva Maija Liisa Hyytiäinen.

evakkoon lähteneellä tuli vedet silmiin ja muistot nousivat pintaan. Nousimme junasta Jokioisilla, katselimme vielä siellä jatkuneen näytelmän, mutta enempään ei aika riittänyt. Evakkojuna jatkoi takaisin Minkiölle ja Humppilaan eli Simolaan. Jokioisilla mekin saimme Paavo Liskin ohjausta, kun meidät ohjattiin sivummalle pois sotilasauton tieltä.

Ari Markonaho oli ajellut bussilla meitä vastaan Jokioisille, ja seuraava kohde oli Jokioisten kirkko. Se on yksi vanhimmista ympärivuotisessa käytössä olevista puukirkoista. Sen rakennutti Johan Jesperinpoika Kruus vuonna 1631 kartanon kirkoksi. Someron oma poika Pentti Virtaperko toivotti meidät tervetulleeksi ja esitteli meille kirkon ja lähiympäristöä. Kirkkomatkalla ajelimme kauniissa vanhassa kartanomiljöössä.

Vatsat alkoivat kurnia ja ilmoitella ruoka-ajan lähestyvän. Humppilän Lasitornissa meidät otti vastaan isäntä Raimo Tuominen henkilökuntineen. Ruuan nautimme kaikessa

rauhassa. Huomasin nauttineeni niin, ettei jälkiruualle ja kahville tahatonut yksi vatsa riittää. Tuntui, että paremmin eteenpäin olisi päässyt pyörimällä kuin kävelemällä. Lasitehtaalle poikkesimme kuntolenkille, siellä kun on paljon liikkeitä ja valikoimaa. Pihalla oli koju, josta sai herneenpalko-ostoksiin mahtavat kaupanpäälliset.

Seuraava etappi oli Forssassa uusi Hevossillan Museotila, jonka emäntä Raija Mero esitteli meille. Pihamaalla ihaillessamme museomiljöötä aurinko porotti pistävän kuumasti. Tallituvan jyhkeiden pöytien ääressä nautimme talon pullakahvit. Kahvitellessa ihmettelivät Elomaan Rauno ja Heinosen Pentti, että mitä ihmeen kaluja nuo tuolla seinällä voisivat olla. Emännältä kuulimme, että ne olivat hevosen suokengät. Flinkin torppaan astuessa aika hujautti 200 vuotta taaksepäin. Sisällä ensin ihan hämärää ennen kuin silmä tottui.

”Istuhan nyt oikein penkin päähän ja katso rauhassa ympärillesi. Tällai-

nen savupirttihän tämä vain on, mutta paljon tavaraa seinillä ja hyllyillä. Eikä mitään turhaa tavaraa vaan aitoa käyttökalua. Perunat me keitämme tuossa liedellä ja leivät panemme orrelle kuivumaan. Pankon päällä on mainio ottaa nokkaunet.”

Päivä alkoi olla pulkassa kierroksen osalta. Oli jo aika lähteä kotimatalle ja niin kiittelimme emäntää ja toivotimme hyvää jatkoa. Paltassa teimme pienen kotiseutukierroksen Ollilan mäkitien kautta. Anteeksi-pyyntö lienee paikallaan henkilöauton kuljettajalle, joka joutui peruuttamaan pitkän matkaa. Onneksi pakki ei puuttunut ja entiseltä bussikuskilta se kävi tottuneesti. Retkeläiset olivat tyytyväisiä päivään ja lupasivat lähteä mukaan seuraavallakin kerralla. Sisäinen aurinko paistoi nekin ajat, kun taivas antoi vettä.

- Mukavaa, että tehtiin heti aamulla kasvojenkohotus ja käännettiin suupielet kohden korvia. Aurinkoista talvea.

Kappeeraiteisen kyydissä. Kuva Maija Liisa Hyytiäinen.

Museotila Hevossilta sijaitsee Koijärventien varrella. Emäntä Raija Mero esitteli Flinkin torpan. Kuva Maija Liisa Hyytiäinen.

Haljispualikas

Täsä on juttuu tost Someron torpamuseon touhust ja talkoist.

Kyl siäl joka vuas on jottain korjailemist, kun vanhoi rakennuksii on paljo. Mut tänä syksyn mei oltiin oikein palkollisina, oli jostain siunaantunnu rahhaa, et voi mak-saa. Meittii oli Mikkolan Reino, Ollonqvistin Voitto ja mää. Vanhat aitat oli painunu vähän maahan ja niit sit nosteltiin ylös. Kaivettiin joka kulmaan vähän poteroo, et saatiin valettuu anturaa. Sen päälä sit pistettiin kulmakivet. Tuli ne aitat paljo paremmaks, kun tulivat maasta ylös. Silmäl si kattottiin, et tulivat pikkasen suarempaan. Se oli simmost lapiotyätä, mikä soppiikin meitil Reinon kans hyvin. Eikä tarvinnu niit millei vahrata, mää kumminkein olen vähän simmonen suurpiirteine. Voitto siin toimi simmosena esimiehenä, vaikkei se siit yhtään tykkä, et sitä sillai tituleeraa. Mut "kyl joukol johtaja täytyy olla", sanos aikanas Toivo Hippa, "vaikka huanonpikin". Mut Voitto on hyvä, kyl se tekkee suuren työn, kun se hommailee näit rakennusten korjailemissii. Ja vallan talkootyänä, jos nyssit sai pikkasen palkkaa.

Tehtiin siin muutaki. Joku hirsi uusittiin, oli panna vanhaa kowaa hirttä pehkaantuneen tilal. Nurkka-loppei uusittiin ja yhtä sun toista.

Takavuasin esiinty simmonen kansantaiteilija kun Kokemäen Uuno. Uunol oli uus morsian, Amalia nimeltäs. Hän kysy sit Amaliat onks hän muitten kans ollu. Amalia sano, ettei hän ol ollu kun yhren ja toisen kans, et oli aika kokematon likka viä.

Mut mei ollaan kaikki kokenei tyämiähii, ollaan tehty montaalai askaret ja hommaa. Mun kohral soppii ainakin simmonen sanonta, et sekatyämiäs, en tiä käytetäaks simmost titteliä viä. Sekatyämiäs on simmonen, et se ossaa tehreä aika montaalai, muttei mittään välttämättä niin kovin hyvin. Sotaväkkeen menneskin kysyttiin ammatti. Mää

Jorma Talja kuorii malkapuuta.

Kuva Maija Liisa Hyytiäinen.

Kuoritut puut halkastaan pulikkaiks. Halkasemas Eero Älli, Voitto Ollonqvist ja takan Juhani Talonen.

Kuva Maija Liisa Hyytiäinen.

sanoin, et sekatyämiäs, mut ei se vääpeli meinannu sitä hyväksyy. Meinas kai, et mää röystääl tittelil. Simmosiikin on.

Samallas siin kun aittoij korjattiin, sovittiin Voiton kans, et mää kun rankapuita kokkoilen, kattoisin löytyiskö mettäst malkapuuks kelpaavii puita. Tarttis yhren aitan katol malkapuut uusiit. Ne sais olla noin viistoistsenttii paksui ja aika suarii puita, halkeis paremmi. Nii ettei niit juur umpimähkäsest parane valita, mikä kätteen tullee. Puut kuaritaan tuareena kuarimapetkelil ja halkastaanki. Halkaseminen tehrään kirveitten kans. Kaks henkilöö on nokat vastakkain. Erelyjäjä lyä puuta halki. Perästulija lyä köykäsemmin sammaan rakkoon, nii et rako pysyy auki sen aikaa kun ereilyjäjä lyä taas etteenpäin. Sit kun puut on saatu haljispualikkaiks, niihin veistetää toiseen päähän simmonen hanhenkaula. Sihin veistettyyn kohtaan kairataan reikä. Puut nostetaan katol

Antti Mäkelä veistää hanhenkaulaa haljispualikkaaseen.

Kuva Maija Liisa Hyytiäinen.

veistetty pää ylöspäin, vuaronperrään kummalkin lappeel, niin et puut on rintasi. Kairatuist reiest pujotetaan katavakeppi, et puut pysyy katol. Puut on hyväst järjästykses katol eikä mittään sekamäläsi. En mää oikein ossa selostaa, mut menkä itte kattomaan museol kuinka se on tehty, siäl sen näätte. Näin niist haljispualikkaist on tullukkin malkapuita, kun ne on nostettu katol. Malkapuita käytettiin ennen painona, kun kattoi tehtiin tuahest, oljist ja mistä tehtiin.

Taitais olla parempi kirjottaa simmosel yleiskiälel, ihmiset sais selvää. Mut kyl täntapast puhel kuulee viäl tääl Pohjois-Someron pussipöksykulmil ja kirjettaanki. Jolsette saa selvää, kysykä mult. Lukeka vaan kaikel hartaurel, olen mää ainakin yrittännü assiallisest kirjottaa.

Se haljispualikas siin pääassia on.

Koska on jo vuarenloppu toi-

Haljispualikkaat on nyt malkoina katol. Luhtin katol takan Antti Silander, harjal Antti Mäkelä ja alhaal Juhani Talonen. Kuva Maija Liisa Hyytiäinen.

Somero-Seura kiittää

Lahjoituksia Somero-Seuralle ovat tehneet:

Raine Tulonen
Antti Hakamäki
Sylvi Tuominen
Eino Myllylä
Ilpo Virtanen
Liisa Koskinen
Heimo Aaltonen
Kari Pajja
Seppo Mäkinen
Juhani Talonen
Antti Mäkelä
Matti Knaapi
Terttu Nikkinen

Kiitokset yhteistyöstä:
Kansankulttuurit kohtaavat
ja Arto Tuominen
Härkätieyhdistys
Hämeen Härkätie ja
Matti Korolainen
Someron kaupunki
Someron seurakuntayhtymä
4H-yhdistys
Kultelan kyläyhdistys
Erkki Aalto
Kalevi Kari
Pentti ja Mirja Heinonen
Elvi Ainalinpää
Ritva ja Jussi Soini
Sakari Karvia
Anu ja Jari Aho
GRP Seppo Mäkinen
Eeva Syrjälä
Mäkilän traktorimuseo
Hannele Salo
Markku Säteri

Eino ja Irene Lähteenkorva ovat hoitaneet palovarottimet ja muita talonmiehen töitä museolla. Museoemäntänä on toiminut Maija Liisa Hyytiäinen ja museoisäntänä Voitto Ollonqvist. Ruohonleikkauksesta on huolehtinut Satu Ruostela. Museoapulaisena on toiminut Niina Alitalo, ja Pekka Alitalo on huolehtinut museon ulkoisesta turvallisuudesta.

Talkoot ja toimintaa

Kaikkiin Ruokavamessuihin on osallistuttu.
Malkapuiden veistotalkoot 3.–4.5.
Koululaisten museopäivä 14.5.
Luhdin malkakattotalkoot 18.6.
Pitäjänmakasiinit auki toisena juhannuspäivänä.
Avoimet ovet museolla 4.7.
Kansankulttuurit kohtaavat -juhla 11.7. torppamuseolla.
Hermannina heinään 12.7.
heinäntekotalkoot.
Somero-Seuran kesäretki 1.8.
Museorakennusten korjausta 5.10.–20.10.

Talkoomuonituksesta ovat huolehtineet Maija Liisa Hyytiäinen, Ritva Helminen, Aila Talonen, Niina Alitalo, Onerva Ollonqvist. Kansankulttuurit kohtaavat -ruokailun hoitivat Eeva Syrjälä, Outi Talonen, Leila Salonen, Leeni Tiirakari, Niina Alitalo, Sirkku Kurkikangas, Eija Aaltonen ja Aila Talonen.

Näyttely:

Tuu tuu tupakkirulla -näyttely.

Elvi Ainalinpään sanomalehtilaukut.

Someron kansallispuuku 50 vuotta.

Pahvituolin on tehnyt tuntematon sotamies rintamalla vuonna 1943 tai 1944. Liisa Koskisen täti Esteri Koskinen oli muonituslottana sodassa. Hän osti tuolin ja toi sen Somerolle. Tuoli on hyvin säilynyt ja vieläkin käyttökelpoinen. Liisa Koskinen on lahjoittanut tuolin Somero-Seuralle.

Voitto Ollonqvistin mielestä tuoli on upea esine ja hyvä istua. Somero-Seura pyytää yleisöltä muistitietoja tästä huonekalusta. Kuvat Ahti Kukkonen.

Somero-Seuran toimintaa

*Riitta Jumppanen Loimaa-Seurasta on uusin kotiseutuneuvos.
Kuva Voitto Ollonqvist.*

Somero-Seuran kävi onnittelemassa 50 vuotta täyttäneitä Loimaa-Seuraa. 25.9. 2004. Loimaa-Seura perustettiin aikoinaan kolme kertaa. Viimeisimmän ja menestyksekkään yrityksen kummina toimi Somero-Seura.

Somerolla oltiin iloisia, kun Loimaa-Seuran 50-vuotisjuhlassa monivuotinen kotiseutuystävämme Riitta Jumppanen sai kotineuvoksen nimen ja -arvon.

*Loimaa-Seura täytti 50 vuotta 26.9.2004. Kotiseutuliiton myöntämät harrastemitalien saajat vasemmalta Heikki Eskola Kotiseutuliitosta, Matti Ketola, Sirkka Ketola ja Aarne Nääppä. Kari Nummila puuttuu kuvasta.
Kuva Voitto Ollonqvist.*

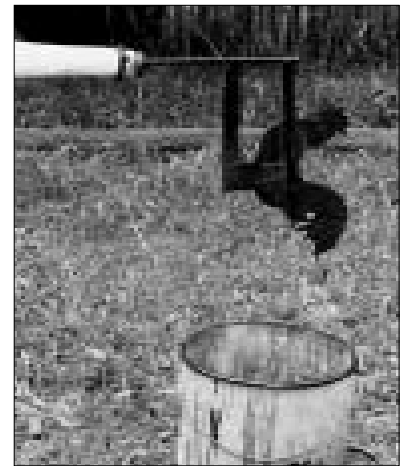

*Loimaa-Seuran järjestämän kirjoituskilpailun voittajat vasemmalta Toivo Marjamäki, Eino Vepsä, Helena Rinne ja Arja-Maija Topi-Hulmi.
Kirjoituskilpailu järjestettiin aiheesta kotirintama-aika.
Kuva Voitto Ollonqvist.*

Somero-Seuran omistama höyrykone Ruston Proctor vuokrattiin 20 vuodeksi Mäkilän traktorimuseon vetonaulaksi. Sen korjasivat Viitaset Jokioisten rautatiemuseon hallissa. Höyrykone esiteltiin yleisölle Ol hollilla -päivillä 2.7. 2004.

Kuva Maija Liisa Hyytiäinen.

Luhdin tuuliviirikukko sai kas-teen tervankusessa.

Kuva Maija Liisa Hyytiäinen.

Kansankulttuurit kohtaavat -juhla Torppamuseolla.

Suvi Juhonen-Kari esittelee huovutustekniikkaa ja vuohen-maitosaippuaa. Vieressä Kalevi Kari.

Kuva Maija Liisa Hyytiäinen.

Kansan kulttuurit kohtaavat -juhla Torppamuseolla.

Käsikivillä jauhajat ovat Haara-Onkijoki kyläyhdistyksen edustajia Loimaan seudulta. Oikella tuohella soittaja Ilkka Kallio.

Kuva Maija Liisa Hyytiäinen.

*“Et tämmämen silmien väli.”
Jorma Aalto ei usko Voitto Ollon-
qvistin kalajuttuun.
Kuva Maija Liisa Hyytiäinen.*

*Kansankulttuuri kohtaavat
juhlassa tarjottiin perinneruo-
kia. Leeni Tiirakari ja Niina
Alitalo voitelemassa Eero Ällin
leipomia ruisleipiä.
Kuva Maija Liisa Hyytiäinen.*

*Kansankulttuurit kohtaavat
-juhla. Tanssiryhmä vauhdis-
sa. Paimion Murrosmöttöset ja
Someron Sarastus. Ohjaaja Arto
Tuominen.
Kuva Maija Liisa Hyytiäinen.*

Elvi Ainalinpään keräämiä ja kirjoja sanomalehtilaukkuja. Kuva Maija Liisa Hyytiäinen.

*Hermannina heinään. Edessä Seppo Toivonen ja takana Eero Älli.
Kuva Maija Liisa Hyytiäinen.*

*Kesäretken suunnittelijat ja vetäjät: Jorma Aalto, Maija Liisa Hyytiäinen ja Eino Lähteenkorva.
Kuva Rauno Elomaa.*